

Михайло ГНАТЮК

Львів, Львівський національний університет імені Івана Франка

УДК 80(=161 .2:4-191 .2=16)(06)

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2025.77.14018>

ФІЛОЛОГІЧНА УКРАЇНІСТИКА В СИСТЕМІ СЛАВІСТИЧНИХ СТУДІЙ УНІВЕРСИТЕТІВ АВСТРО-УГОРЩИНИ

Резюме. Стаття присвячена визначенню місця україністики як галузі славістичних студій в університетах Російської імперії та Австро-Угорщини, зважаючи на ряд особливостей, пов'язаних зі специфікою національної політики цих імперій. У Російській імперії проводили політику повного знищення національної ідентичності українців, наслідком якої була маргіналізація, а то й певна заборона досліджень у галузі україністики.

Натомість у Австро-Угорській імперії умови щодо вивчення україністичних дисциплін були ліберальнішими, зокрема у Львівському, а пізніше й Чернівецькому університетах. Їхні учені розробляли важливі питання історії, мови, літератури, фольклору, етнографії українського народу. Заснування у Львові громадських культурно-освітніх інституцій: Товариства «Просвіта» (1868) та Товариства ім. Т. Шевченка (1873) стали важливим етапом розвитку гуманітарної україністики як повноцінної галузі славістичних студій. *Застосовані методи дослідження:* історіографічний, текстологічний, порівняльний, біографічний, метод узагальнення.

Ключові слова: україністика, славістичні дослідження, Франц Міклошич, Ватрослав Ягич, Іван Франко, Омелян Огоновський, Степан Смаль-Стоцький, Олександр Потебня, Михайло Драгоманов, Євген Желехівський.

PHILOLOGICAL UKRAINIAN STUDIES IN THE SYSTEM OF SLAVIC STUDIES OF AUSTRO-HUNGARY UNIVERSITIES

Abstract. The article is dedicated to determining the place of Ukrainian studies as a branch of Slavic studies in the universities of the Russian Empire and Austria-Hungary, taking into account a number of features related to the specifics of the national policy of those empires. As far as the Russian Empire is concerned, the policy of complete destruction of the national identity of Ukrainians was pursued there, which resulted in marginalization and even a certain ban on research in the field of Ukrainian studies.

In contrast, in the Austro-Hungarian Empire, the conditions for studying Ukrainian disciplines were more liberal, in particular in Lviv and later in Chernivtsi universities. Their scientists developed important issues related to the history, language, literature, folklore, and ethnography of the Ukrainian people. The establishment of such public cultural and educational institutions in Lviv as “Prosvita” Society (1868) and Taras Shevchenko Society (1873) became an important stage in the development of humanitarian Ukrainian studies as a full-fledged branch of Slavic studies.

Keywords: Ukrainian studies, Slavic studies, Franc Miklošič, Vatroslav Jagić, Ivan Franko, Omelian Ohonovsky, Stepan Smal-Stotsky, Oleksandr Potebnia, Mykhailo Drahomanov, Yevhen Zhelekhivsky.

Україністика як комплекс наукових дисциплін (історія, мовознавство, літературознавство, фольклористика, етнографія) в університетах України на території Російської імперії та Австро-Угорщини у XIX ст. мали різні умови для розвитку. На підросійській Україні русифікаторська політика була спрямована на повне знищення культурної ідентичності українського народу. Свідченням цього були прийняті у II половині XIX ст. Емський указ і Валуєвський циркуляр, які забороняли «малорусское наречие». Наслідком цього стало те, що українські дослідження університетських учених були поодинокими, вони стали приватною справою науковців Харківського та Київського університетів (І. Срезневський, М. Драгоманов, В. Антонович, О. Потебня, М. Сумцов).

Іван Франко у відомому «Нарисі історії українсько-руської літератури до 1890 року» писав про роль професорів Харківського університету, які, незважаючи на русифікаторську політику в галузі освіти в умовах царської Росії робили все, щоб дослідження в галузі україністики мали свою реалізацію. Саме у цьому університеті «в числі професорів знайшлися українці родом і симпатіями Потебня, Сумцов, Багалій. Протягом 80-х років Потебня опублікував у варшавському «Русском филологическом вестнике» свою капітальну працю «Объяснение малорусских и сродных народных песен» (Варшава, 1897), якої друга частина, що в окремій відбитці творить величезний том у об'ємі 809 сторінок, присвячений колядкам і щедрівкам»¹.

Студії О. Потебні над мовою привели вченого до думки про необхідність вивчати своєрідність національної мови, зокрема української, «не тільки для добра поодиноких націй, але й для добра всього людства»².

Деяко іншою, значною мірою ліберальнішою по відношенню до слов'янських народів, в тому числі і українського, політикою була у Австрійській, з 1867 року Австро-Угорській імперії.

Питання вивчення і популяризації української словесності, культури взагалі, у європейських країнах, університетах зокрема, стояло у другій половині XIX ст. у середовищі українських інтелектуалів (М. Драгоманов, пізніше – І. Франко та М. Грушевський). Ще у 1878 році М. Драгоманов надіслав на літературний конгрес у Парижі доповідь «Література українська, поскрибована урядом російським», з якою керівники конгресу Віктор Гюго та Іван Тургенєв ознайомили учасників зібрання. Мова йшла про те, що тридцятимільйонний народ, який живе у центрі Європи, позбавлений елементарних прав задовольнити свої національні потреби у галузі освіти, культури, науки: «Ми хочемо тільки показати широкому світові туя страшну несправедливість, котрої ми є жертвами в Росії, і ми певні, що конгрес не остане рівнодушно наші упімнення і знайде якийсь спосіб прийти нам на поміч»³.

¹ І. Франко, *Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 року*, [у:] Франко І., *Зібрання творів*: у 50 т., т. 41, с. 389.

² К. Чехович, *Олександр Потебня український мислитель-лінгвіст*, [у:] К. Чехович, *Християнський націоналізм*, Львів: Піраміда, 2019, с. 134.

³ М. Драгоманов, *Література українська, поскрибована урядом російським*, Львів, 1878, с. 38–39.

Що стосувалося західноукраїнських земель, які входили до складу Австрії, згодом Австро-Угорщини, то тут ще від часу європейських революцій 1848 року була іншою. Вивчення україністики саме з цього часу було наслідком ліберальної політики австрійської держави щодо національних меншин.

У статті «Поступ славістики у Віденському університеті» І. Франко писав, що на відміну від німецьких земель, де були закладені «тривкі основи під будову слов'янської філології, у Відні не було кому подумати про творення катедри для плекання тих (славістичних – *М. Г.*) студій. Копітар змарнів на уряді цензора, Шафарик бідував у Празі, а державні мужі у Відні все ще держалися застарілої системи германізаційної, як сліпий плоту»¹.

У Львівському університеті у 1848 році була створена кафедрa словесності руської, першим професором якої став Яків Головацький – один з діячів «Руської Трійці». Як свідчить його габілітаційна лекція «Три вступительні преподаванія о русской словесности»² він мав намір вивчати на університетському рівні культуру, мову, літературу українського (руського) народу по обидва береги Збруча. Проте, починаючи десь з 1850 року, Я. Головацький внаслідок мовквофільських інтриг не зміг на належному рівні розгорнути українознавчі студії в університеті. Після переходу на москвофільство він відійшов від україністичних досліджень, зайнявся вивченням найдавнішої історії та культури Галичини, яку трактував як російську, використовуючи у своїх дослідженнях штучну мову – «язичіє» (мішанину слів українських, російських та галицьких діалектів).

Тим часом у Віденському університеті славістичні студії набувають нового піднесення. Під керівництвом знаного філолога Франца Міклошича (1813 – 1891), який очолював кафедру славістики у 1850–1886 роках. Ф. Міклошич – знаний учений-мовознавець, автор праць „Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen” (4 т., 1852–1875) та „Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen” (1886), у яких маємо широкий лексичний матеріал, в тому числі і східнослов'янських мов при браку узагальнень. Франц Міклошич один із перших серед мовознавців визнав самостійність української мови; він вважав, що наша мова має користуватися латинською абеткою. Методологія мовознавчих досліджень ученого визначила характер славістичних студій у Галичині та на Буковині другої половини ХІХ ст. Натомість історія слов'янських літератур залишилася поза сферою його наукових інтересів. Такий підхід, тобто нехтування літературознавчим аналізом, Ф. Міклошич виховував і серед своїх учнів. Про це І. Франко писав: «Ось тим то й не диво, що менше талановиті з-поміж його учеників виносили з його школи правдиву погорду до історії літератури»³.

¹ І. Франко, *Поступ славістики у Віденському університеті*, [у:] І. Франко, Зібрання творів: у 50 т., т. 31, с. 7.

² Див.: Я. Головацький, *Три вступительні преподаванія о русской словесности*: сочинение, Львов: Накл. Галицко-Руской матиці, 1849, 129 с.

³ І. Франко, *Поступ славістики у Віденському університеті*, с. 8.

Зі школи Ф. Міклошича вийшла ціла когорта видатних українських мовознавців, серед них Михайло Осадця, Гнат Онишкевич, Євген Желехівський, Степан Смаль-Стоцький. Як уважав І. Франко, вони зробили певний внесок у розвиток україністики в Галичині та на Буковині в умовах бездержавності.

Михайло Осадця (1836 – 1865) – мовознавець, дотримувався етимологічного правопису, але опертого на народну мову Галичини. Автор шкільного підручника «Грамматика руского языка» (1863, 1865, 1876).

Гнат Онишкевич (1847 – 1883) – класичний філолог, габілітувався у Ф. Міклошича, з 1878 року професор української мови та літератури, видавець «Руської бібліотеки», яку належно оцінив І. Франко, вважаючи однак, що на університетській кафедрі у Чернівцях Г. Онишкевич не виправдав надій, «а виданий ним другий том «Руської б-ки» (писання Квітки) доказав тільки, що таких видань не можна робити з таким скупим запасом матеріалу, який був у нього під руками»¹. Г. Онишкевич, як уважав І. Франко, займав посереднє становище між партіями народоців і москвофілів. Він дав своїм учням «привід до видання «Руської бібліотеки», яка пізніше названа була «Руською бібліотекою Онишкевича». Під його доглядом вийшли два перші томи, що містять т. I. «Писання Котляревського» (1877 р.) і том II. «Писання Григорія Квітки» (1878 р.). [...] Онишкевич зі Львова перейшов також на кафедру українсько-руської мови і літератури в Чернівцях, але й там він не поважився супроти москвофілства зайняти виразне становище»².

Ще одним знаним філологом зі школи Ф. Міклошича був Євген Желехівський (1844 – 1885) – учитель гімназій у Перемишлі та Станиславові, автор «Малорусько-німецького словаря» (т. I, II, Львів, 1882–1886), який згодом доповнив С. Недільський. Цей словник спричинився до запровадження фонетичного правопису в Галичині та Буковині.

У 1867 році у Львівському університеті професором кафедри руської словесності став Омелян Огоновський, який мав на меті вирвати в університеті той «бур'ян і хабаззя» москвофілства, що його залишив після себе його попередник – Яків Головацький. У викладанні філологічних дисциплін О. Огоновський як учений спирався на досвід Ф. Міклошича. Львівський учений засновує на кафедрі семінар, на якому студенти працювали над письмовими роботами, виступали у їх обговоренні і таким чином привчалися до наукової мови. О. Огоновський неодноразово ставив питання про викладання руською мовою на правничому факультеті та в адміністрації. Це загострювало його стосунки з університетським керівництвом. Коли ставилося питання про обрання його ректором, то, зважаючи на його непоступливість, цього не сталося. Університетські професори (переважно поляки та австрійці) боялися, що О. Огоновський, «ставши ректором, виголосить на початку

¹ І. Франко, *Писання І. Котляревського в Галичині*, [у:] І. Франко, *Зібрання творів*: у 50 т., т. 31, с. 334.

² І. Франко, *Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 року*, [у:] І. Франко, *Зібрання творів*: у 50 т., т. 41, с. 352.

року шкільного, повитальну бесіду по-руськи в межах того університету, що його поляки несправедливо вважали чисто польським, що він засідаючи через один рік свого ректорства в сеймі крайовім у Львові буде промовляти своїм рідним язиком і обставати за його правами в наших галицьких школах»¹.

Як учений-філолог О. Огоновський сформувався під впливом німецької класичної філософії кінця XVIII – початку XIX ст. Порівняльний метод дослідження став основою його мовознавчих праць. Це характерне для його „*Studien aus der Gebiete der ruthenischen Sprache*”. По суті, до 80-х років XIX ст. це була найгрунтовніша праця в Україні, в якій автор на основі наукових даних показав корені української мови, її права на самостійність і неповторність.

Однак найбільш відомою стала праця О. Огоновського «Історія літератури руської» (4 томи, у 6 книгах), що друкувалася у 1891 – 1893 роках. Біобібліографічний характер праці зумовив її місце в історіографії нашого літературознавства. Вона, за словами І. Франка, залишиться надовго найвизначнішим, типовим зразком того, що створила галицька школа, залишиться практичним підручником для шкіл. «...Огоновському прийшлося уперве публікувати біографічні дані, добуті чи то безпосередньо від них, чи від знайомих, і та частина праці, безперечно, назавсігди буде цінною, буде кінцевим джерелом для пізніших робітників...» І далі: «...При пок[ійнім] Огоновським залишається все-таки заслуга старанного компілятора, впорядника і популяризатора всіх доступних звісток біо-бібліографічних»². Відомий російський літературознавець А. Пипін критикував студію О. Огоновського у статті «Особая история русской литературы»³. Особливо не сприймав А. Пипін ідеї О. Огоновського про тяглість української літератури від часів Руси.

Чи не найталановитішим із українців, учнів Ф. Міклошича, був Степан Смаль-Стоцький (1859 – 1938). Після завершення у Відні 1884 р. дисертації зі слов'янської філології він у 1884 – 1885 роках працював приват-доцентом Віденського університету, а в 1885-му був іменований екстраординарним (надзвичайним) професором Чернівецького університету. Він перший із українських учених-учнів Ф. Міклошича зрозумів необхідність вивчати не тільки питання мови, а й літератури.

С. Смаль-Стоцький був членом багатьох громадських організацій, які опікувалися справами гуманітарної освіти й науки на Буковині. Він добивався рівноправності українців в адміністрації та політичному житті Галичини. Професор уклав першу шкільну граматику української мови, яка витримала чотири видання: 1893, 1907, 1922 та 1928 років.

Окрім дослідження у галузі мовознавства, С. Смаль-Стоцький активно працював як дослідник багатьох проблем культурного життя українців. У 1897 році

¹ О. Макарушка, *Омелянь Огоновский. Его жите и дьяльность*, Львовь, з друк. НТШ, 1895, с. 22.

² І. Франко, *Професор Омелян Огоновський*, [у:] І. Франко, *Зібрання творів*: у 50 т., т. 43, с. 381.

³ А. Пыпин, *Особая история русской литературы*, [у:] «Вестник Европы», 1890, с. 241–274.

з'явилася його праця «Буковинська Русь», у якій автор вперше на широкому матеріалі дослідив зв'язки Буковини з Галичиною та Наддніпрянщиною. Разом з німецьким мовознавцем Т. Гартманом він видав „Grammatik der ruthenischen (ukrainischen) Sprache” (1913), у якій доведено, що українська мова постала безпосередньо з праслов'янської мови, а ідея прасхіднослов'янської мови позбавлена ґрунту.

Як учений-літературознавець С. Смаль-Стоцький вів у Чернівецькому університеті семінар «Тарас Шевченко. Інтерпретації», на якому студенти вчитувалися у звучання творів геніального поета. Такий підхід до аналізу твору одержав назву «теорія внутрішньої інтерпретації», він пов'язаний із філологічним методом у літературознавстві, його особливо культивували вчені віденської школи славістики.

Наступним етапом студій на кафедрі славістики у Віденському університеті стала діяльність наступника Ф. Міклошича професора Вагрослава Ягича, який увів у науковий та освітній процес, окрім граматики, літературу, міфологію, порівняльні студії усної словесності. Ці студії мали вплив на формування наукової філологічної школи в Галичині: «Досить буде згадати, що наша Галицька Русь мала цілий ряд добрих філологів з його школи, як ось Ом. Огоновського, Осадцю, Дячана, Онишкевича, Желехівського. Відень зробився за Міклошича уперве центром слов'янських студій для цілої Австрії»¹. Зі школи Ягича вийшли ряд талановитих славістів: Облак, Іванов (болгарин), Джорджевич (серб), Стоянович (серб), Козак (буковинський русин), Волдрак (чех), Решетар (хорват). І. Франко у згаданій вище статті «Поступ славістики у Віденському університеті» серед учнів В. Ягича окремо відзначив доцента доктора Мурка, який викладав в університеті історію літератури середньої та новішої доби, а головне, на думку І. Франка, є добрим знавцем окрім слов'янських, німецької літератури.

Коли постало питання про захист докторату, то за рекомендацією С. Смаль-Стоцького І. Франко їде до Відня, де в університеті готується до захисту дисертації. Промоутором був керівник семінару В. Ягич. Він запропонував І. Франкові взяти до аналізу загальнослов'янську тему, а саме «Варлаам і Йоасаф. Старохристиянський роман і його літературна історія». Український контекст загальної теми розглядався у роботі як ланка загальнослов'янської літературної історії. Про виступ І. Франка на семінарі у лютому 1893 року віденський професор писав, що «студент філософії Франко прочитав доповідь про загальновідомий в історії літератури твір «Варлаам і Йоасаф», про його розгалуження в різних редакціях у різних літературах Сходу і Заходу. Ця загальна частина доповіді в галузі порівняльної історії літератури написана надзвичайно сумлінно та з великим знанням справи. Окремо опрацьовано епізод про однорога. Цей матеріал подано у формі рукопису

¹ І. Франко, *Поступ славістики у Віденському університеті*, с. 8.

руською мовою. Стосовно тієї спеціальної частини авторів зроблено зауваження, що він мав би зосередити увагу на мовних особливостях цього руського тексту»¹.

Заслугою І. Франка було те, що в дисертації він обґрунтував істотний орієнтальний вплив на християнський світ і його літературу. Релігійний вплив, на його думку, проявився у трансформації образів у літературі. Народи, які сповідували християнські ідеї, видозмінювали літературні тексти так, що в них втілювалися християнські ідеї й засади. У цьому полягала їхня реформаторська функція: у художній літературі місце «поганських» повістей та новел займали твори з християнським світоглядом. За своєю суттю такі твори не видозмінювали сюжетно-фабульного компоненту, не зачіпали описів персонажів, а лише впроваджували в текст мотиви віри в Христа, послуху заповідям Божим і заклику до праведного життя.

Успіх І. Франка на захисті дисертації сприяв появі низки його статей на сторінках наукового видання „Archiv für slavische Philologie”. Зрештою, захист дисертації у Відні не був самоціллю І. Франка. Перебування письменника і вченого в одному з найпрестижніших університетів Європи давала йому можливість познайомитися з віденською інтелектуальною елітою, сприяла популяризації української літератури серед європейського читача. Учений опублікував низку статей на сторінках часопису „Die Zeit”. Активною була співпраця І. Франка з науковими виданнями „Österreichische Rundschau”, „Zeitschrift für österreichische Volkskunde”, популярними часописами „Die Wage”, „Die Arbeitzeitung”, „Neue Revue”, „X-Strahlen”, „Auf fremden Zungen”, „Allgemeine Zeitung”.

Присутність І. Франка на культурній мапі Відня останнього десятиріччя XIX – початку XX ст., його активна участь в обговоренні українських питань охопила три основні теми: а) участь І. Франка у науковому та літературному житті Віденського університету, його співпраця з такими діячами, як В. Ягич, Й. Іречек, Т. Мазарик, А. Черни; б) праця І. Франка у віденських часописах як автора низки художніх, публіцистичних текстів, творів з фольклору й етнографії та літературно-критичних статей; в) співпраця письменника і вченого з українською студентською організацією Відня «Січ», яка згодом до 20-річного ювілею 1890 року іменувала І. Франка своїм почесним членом»².

У часописі „Die Zeit” І. Франко активно співпрацював з Віктором Адлером, діячем австрійської соціал-демократії, а також літературним критиком Германом Баром. Чисто естетичні питання, які І. Франко розглядав у своїх статтях одержали схвальну оцінку згаданих учених, однак він не завжди поділяв естетичних позицій Г. Бара як критика: «Суб’єктивна, безпринципна і ненаукова критика доведена в нього (Г. Бара. – М. Г.) до того, що робиться виразом капризу, вибухом ліричного

¹ Я. Лопушанський, *Франкіана віденського періоду (1892–1893): архівні документи і рукописи в українських перекладах та історико-літературних коментарях*, [у:] Я. Лопушанський, *Віденська Франкіана*, Дрогобич: Посвіт, 2024, с. 63.

² М. Гнатюк, *Іван Франко і українське питання на сторінках віденських періодичних видань кінця XIX – початку XX століття*, [у:] *Нова подорож до Європи*, Львів: ВНТЛ-Класика, 2021, с. 212–213.

чуття, а не жадним тверезим, розумно умотивованим осудом. «Зухвальством вида-лось би мені, – пише він про Верлена, – моїм дрібним розумом обняти сього велич-ного. Ми повинні глибоко хилитися перед ним і дякувати, що він був на світі». А тим часом у приватній розмові той сам Бар визнає, що Верлен був нікчемний чо-ловик і що між його віршами більшість – сміття, а тільки дещо має на собі печать генія. Чим же буде його «критика», як не надуживанням шумних слів та літерату-рних зворотів для одурення читача?»¹

Ватрослав Ягич високо оцінив розвідку вченого «Іван Вишенський і його твори», про що писав: «Широке знання історії літератури, здібність гострої спос-тережливості і благодатна ясність малюнка відзначають і цей найновіший твір І. Франка та велять нам глибоко пожаліти, що неласка обставин відбирає такому ви-значному успіхові його найближчого покликання»². Зрозуміло, що тут мова йде про недопущення І. Франка на університетську кафедру.

У 90-х роках XIX – на початку XX ст. В. Ягич став близьким приятелем і порадиником І. Франка з питань славістичної науки. У листі до І. Франка в червні 1905 р. він попросив висловити свою оцінку творчості О. Кобилянської з приводу номінації її творів на австрійську літературну премію. І. Франко відповів: «Ольга Кобилянська – визначне явище в українській новітній літературі. Її перші твори були свіжим подихом у цій літературі, особливо завдяки сміливості її стилістичної манери і відсутності будь-якого шаблону; це є характерним для О. Кобилянської»³.

З нагоди 50-річчя І. Франка В. Ягич писав йому: «Я можу сказати, який Ви ще молодий і скільки Ви вже зробили для Вашого народу і для слов'янської науки в загальному. Зарахуйте також і мене до великого числа Ваших звеличників»⁴.

У контексті славістичних студій, зокрема у своєму виданні „Archiv für slavische Philologie” В. Ягич популяризував слов'янські, зокрема українську, мови та літератури. Цей об'єктивізм, однак, був пов'язаний із політикою, що її у став-ленні до українства провадила царська Росія. У листі до російського вченого О. Шахматова (18.II.1905) В. Ягич уважав, що в умовах царської Росії на той час була можливість розвитку української мови, літератури й мистецтва. Співпрацю-ючи з М. Грушевським та І. Франком у справах науки, освіти він вважав за потрі-бне підтримувати їх, однак їхні незалежницькі змагання можуть привести до роз-паду Російської імперії.

В. Ягич підтримував контакти і з іншими українськими вченими, зокрема з Кирилом Студинським і Василем Щуратом. В одному з останніх листів до К. Сту-динського він висловив жаль, що І. Франко не може більше працювати, називаючи його наймудрішим з-поміж уроджених українців.

¹ І. Франко, *Із секретів поетичної творчості*, [у:] І. Франко, *Зібрання творів*: у 50 т., т. 31, с. 49.

² Цит. за: М. Возняк, *Велетень думки і праці*, Київ: ДВХЛ, 1958, с. 397.

³ І. Франко, *Лист до В. Ягича від листопада 1905 р.*, [у:] І. Франко, *Зібрання творів*: у 50 т., т. 50, с. 282.

⁴ М. Jakobiec, *Iwan Franko i Watrosław Jagiś*, «Slavia orientalis», 1954, rocznik III, N 1, s. 89.

Кафедру української словесності у Львівському університеті у 1895 р. зайняв Олександр Колесса, який габілітувався в Чернівецькому університеті у професора С. Смаль-Стоцького на доцента. Важливу роль у призначенні О. Колесси відіграв Ватрослав Ягич, оскільки жодне призначення на славістичні кафедри в австрійських університетах не відбувалося без його погодження.

Літературознавчі концепції О. Колесси були пов'язані з традиціями порівняльного літературознавства. Це, зокрема, виявилось у його праці «Шевченко і Міцкевич (Про значінє впливу Міцкевича в розвою поетичної творчости поодиноких поем Шевченка)» (1894). Тогочасна критика закидала авторові дещо штучне вишукування слідів впливу А. Міцкевича на творчість Т. Шевченка, хоча основним завданням ученого було показати оригінальність творів українського генія, що поставали на міцній національній основі.

Відомий український літературознавець Леонід Білецький уважав, що в передмові до згаданої студії О. Колесса виявив добре знання європейських літературознавчих шкіл (І. Тен, У. Еннекен, Г. Брандес, Г. Фаг'є) та праць російських дослідників (Добролюбов, Веселовський), проте випустив із уваги праці з порівняльного літературознавства М. Драгоманова. Увага до порівняльно-історичних студій виявилася у працях О. Колесси, писаних після 1918 року, коли кафедра української філології у Львівському університеті перестала існувати. Згодом О. Колесса як професор літератури стає викладачем і, зрештою, ректором Українського вільного університету в Празі.

Отож, як ми переконалися, україністичні студії в системі славістики в університетах Австро-Угорщини – важливий етап розвитку філологічної україністики, до досвіду якого буде звертатися не одне покоління дослідників-славістів.

References

- Jakobiec M., *Iwan Franko i Watrosław Jagiś*, „Slavia orientalis”, 1954, rocnik III, N 1, s. 89.
- Vozniak M., *Veleten dumky i pratsi*, Kyiv: DVKhL, 1958, 402 s. // Возняк М., *Велетень думки і праці*, Київ: ДВХЛ, 1958, 402 с.
- Hnatiuk M., *Ivan Franko i ukrayinske pytannia na storinkakh videnskykh periodychnykh vydan kintsia XIX – pochatku XX stolittia*, [u:] *Nova podorozh do Yevropy*, Lviv: VNTL-Klasyka, 2021, s. 211–233 // Гнатюк М., *Іван Франко і українське питання на сторінках віденських періодичних видань кінця XIX – початку XX століття*, [y:] *Нова подорож до Європи*, Львів: ВНТЛ-Класика, 2021, с. 211–233.
- Holovatskyi Ya., *Try vstupytelniyi prepodavaniya o ruskoy slovesnosti: sochynenyue*, Lvov: Nakl. Halysko-Ruskoyi matitsy, 1849, 129 s. // Головацкий Я., *Три вступительніи преподаванія о русской словесности: сочинение*, Львов: Накл. Галицко-Руской матицы, 1849, 129 с.
- Drahomanov M., *Literatura ukrayinska, proskrybovana uriadom rosijyskym*, Lviv, 1878, s. 37–38 // Драгоманов М., *Література українська, проскрибована урядом російським*, Львів, 1878, с. 37–38.
- Kolessa O., *Shevchenko i Mitskevych (Pro znachinie vplyvu Mitskevycha v rozvoyu poetychnoyi tvorchosty poodynokykh poem Shevchenka)*, [u:] *Zapysky Naukovoho*

- towarzystwa imeny Shewchenka*, № 3, s. 3–154 // Колесса О., *Шевченко і Міцкевич (Про значіне впливу Міцкевича в розвою поетичної творчості поодиноких поем Шевченка)*, [у:] *Записки Наукового товариства імени Шевченка*, № 3, с. 3–154.
- Lopushanskyi Ya., *Frankiana videnskoho periodu (1892 – 1893): arkhivni dokumenty i rukopysy v ukraïnskykh perekladakh ta istoryko-literaturnykh komentariakh*, [у:] Lopushanskyi Ya., *Videnska Frankiana: studiyi, doktorat, akademichne seredovyshe u Videnskomu universyteti (1892 – 1893)*, Drohobych – Lviv – Viden: Posvit, 2024, s. 11–131 // Лопушанський Я., *Франкіана віденського періоду (1892 – 1893): архівні документи і рукописи в українських перекладах та історико-літературних коментарях*, [у:] Лопушанський Я., *Віденська Франкіана: студії, докторат, академічне середовище у Віденському університеті (1892 – 1893)*, Дрогобич – Львів – Відень: Посвіт, 2024, с. 11–131.
- Maكارushka O., *Omelian Ohonovskiy. Yeho zhytie y diyalnost*, Lvovъ, z druk. NTSh, 1895, 31s. // Макарушка О., *Омельянь Огоновский. Его жите и дгьяльность*, Львовъ, з друк. НТШ, 1895, 31с.
- Pupin A., *Osobaya ystoriya russkoy literatury*, „Vestnik Yevropy”, 1890, s. 241–274 // Пыпин А., *Особая история русской литературы*, «Вестник Европы», 1890, с. 241–274.
- Franko I., *Iz sekretiv poetychnoyi tvorchosti*, [у:] Franko I., *Zibrannia tvoriv: u 50 t.*, t. 31, s. 45 – 119 // Франко І., *Из секретів поетичної творчості*, [у:] Франко І., *Зібрання творів: у 50 т.*, т. 31, с. 45–119.
- Franko I., *Lyst do V. Yahycha vid lystopada 1905 r.*, [у:] Franko I., *Zibrannia tvoriv: u 50 t.*, t. 50, s. 281–282 // Франко І., *Лист до В. Ягича від листопада 1905 р.*, [у:] Франко І., *Зібрання творів: у 50 т.*, т. 50, с. 281–282.
- Franko I., *Narys istoriyi ukraïnsko-ruskoyi literatury do 1890 roku*, [у:] Franko I., *Zibrannia tvoriv: u 50 t.*, t. 41, s. 194–470 // Франко І., *Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 року*, [у:] Франко І., *Зібрання творів: у 50 т.*, т. 41, с. 194–470.
- Franko I., *Pysannia I. Kotliarevskoho v Halychyni*, [у:] Franko I., *Zibrannia tvoriv: u 50 t.*, t. 31, s. 321–334 // Франко І., *Писання І. Котляревського в Галичині*, [у:] Франко І., *Зібрання творів: у 50 т.*, т. 31, с. 321–334.
- Franko I., *Postup slavistyky u Videnskim universyteti*, [у:] Franko I., *Zibrannia tvoriv: u 50 t.*, t. 31, s. 7–10 // Франко І., *Поступ славістики у Віденському університеті*, [у:] Франко І., *Зібрання творів: у 50 т.*, т. 31, с. 7–10.
- Franko I., *Profesor Omelian Ohonovskiy*, [у:] Franko I. *Zibrannia tvoriv: u 50 t.*, t. 43, s. 358–381 // Франко І., *Професор Омелян Огоновський*, [у:] Франко І., *Зібрання творів: у 50 т.*, т. 43, с. 358–381.
- Chekhovych K., *Oleksandr Potebnia ukraïnskyi myslytel-linhvist*, [у:] Chekhovych K., *Khrystyianskyi natsionalizm*, Lviv: Piramida, 2019, s. 35–188 // Чехович К., *Олександр Потебня український мислитель-лінгвіст*, [у:] Чехович К., *Християнський націоналізм*, Львів: Піраміда, 2019, с. 35–188.

Михайло Гнатюк – професор, завідувач кафедри теорії літератури і порівняльного літературознавства Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0742-8272>

Email: mychajlo.hnatiuk@gmail.com